

УДК: 341.4:343.974

Шепетько Сергій Анатолійович – науковий співробітник Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України, кандидат юридичних наук

Швагер Юлія Іванівна – старший науковий співробітник Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України, кандидат політичних наук

Міжнародний досвід протидії транснаціональній організованій злочинності

Проаналізовано норми міжнародного права у контексті визначення джерел правового регулювання у сфері протидії транснаціональній організованій злочинності. Розглянуто загальну характеристику міжнародного співробітництва правоохоронних органів у сфері протидії транснаціональній організованій злочинності.

Ключові слова: міжнародне співробітництво, протидія, транснаціональність, організована злочинність.

Актуальність. Постійний розвиток міжнародних відносин у сфері приватного та публічного права зумовлює поступовий розвиток економічних, торгівельних, політичних, освітніх, наукових, гуманітарних зв'язків між Україною та іноземними державами, а це призводить до необхідності спрощення візового режиму, що сприяє збільшенню кількості зареєстрованої транснаціональної організованої злочинності в Україні. Незважаючи на незначну кількість зареєстрованої транснаціональної організованої злочинності, суспільно-небезпечним є саме розмір заподіяної шкоди від кожного такого злочину, а також значний рівень її латентності. Так, зокрема, за 10 місяців 2012 р. було

zareєстровано 2 організовані злочини, вчинені з транснаціональними зв'язками [1], а за 2 місяці 2013 р. – вже 4 [2].

Тому, зважаючи на постійно зростаючий рівень глобалізації економіки, існує потреба в науковому дослідженні транснаціональної злочинності з метою підвищення ефективності міжнародного співробітництва у сфері протидії транснаціональній злочинності, що обумовило мету даної статті.

Виклад основного матеріалу. Слід зазначити, що глобальний кримінальний світ, як і вся світова спільнота, здійснює свою еволюцію, і на цьому процесі позначаються наступні чинники: 1) технологічні – впливаючи на розвиток світу в цілому, вони видозмінюють і злочинне середовище відносно різних сфер діяльності, наприклад, від підробки комп'ютерних дисків до виробництва синтетичних наркотиків; 2) політичні – вважається, що на базисному рівні злочинні діяння визначаються законами, а закони формулюються державою; 3) економічні – організована злочинність дуже чутлива до економічного середовища; 4) чинники, які пов'язані з правоохоронною діяльністю: успішні дії правоохоронців можуть спричинити неочікувані наслідки – злочинні структури стають більш обережними; 5) внутрішні, що формують злочинний світ, які дають змогу уникнути конфліктів і зробити дії злочинців більш ефективними, так і спричиняють ворожнечу та конкуренцію [3, с. 102–103].

Здатність злочинних груп розповсюджувати свій вплив за межі національних кордонів і діяти спільно з правопорушниками у межах юрисдикції інших держав, дозволяє їм використовувати існуючі в світі диспропорції в пропозиціях, попиті й вартості товарів, обіг яких обмежений з політичних міркувань. Стан охорони національних кордонів і межі юрисдикції вивчаються зловмисниками з метою приховування доказів та уникнення від розслідування й судового переслідування [3, с. 103].

Тому найбільш небезпечною сьогодні є транснаціональна організована злочинність. Юридичним підґрунтям відповідальності за злочини міжнародного характеру є міжнародні конвенції по боротьбі з конкретними видами злочинів і прийняті у відповідності з ними національні норми кримінального права [4, с. 160]. Укладаючи міжнародні конвенції, держави світу в процесі співробітництва вирішують наступні завдання: 1) узгоджують кваліфікації злочинів, які представляють міжнародну суспільну небезпеку; 2) домовляються про включення у національне кримінальне законодавство норм щодо відповідальності за такі діяння і відповідного ступеню тяжкості їхнього покарання; 3) встановлюють юрисдикції над злочинами і можливими злочинцями (підозрюваними); 4) взаємодіють у процесі здійснення кримінального переслідування, враховуючи надання правової допомоги [4, с. 284].

Важливим міжнародним нормативно-правовим актом у сфері протидії транснаціональній організованій злочинності стала міжнародна угода ООН, а саме Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності (Резолюція 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 р.), яка допомагає державам у вирішенні спільної проблеми і, відповідно до якої, ці документи не застосовуються щодо правопорушень, які не відносяться до організованої злочинності, розглядаючи, як виняток, тільки окремі області – особливо до них відносяться корупція та комп'ютерні правопорушення, що вчиняються окремими особами і стали проблемою, яка потребує більшої уваги з боку міжнародної спільноти. Конвенція застосовується у тих випадках, коли “відповідний злочин повинен мати “транснаціональний характер”. Як правило, такими є злочини, які плануються чи вчиняються в кількох державах, або вчиняються в одній державі, а мають істотні наслідки в іншій” [5].

Так, згідно зі ст. 2 Конвенції проти транснаціональної організованої злочинності розкривається поняття “організована злочинна група” як структурно оформлена група у складі трьох чи більше осіб, котра існує протягом визначеного періоду часу і діє узгоджено з метою скоєння одного чи декількох серйозних злочинів або злочинів, визнаних такими відповідно до цієї Конвенції, для отримання, прямо чи побічно, фінансової чи іншої матеріальної вигоди. Відповідно до Конвенції Сторони можуть надавати взаємну правову допомогу в питаннях: 1) отримання показань свідків або заяв від окремих осіб; 2) вручення судових документів; 3) проведення обшуку, виїмки або арешту; 4) надання або отримання інформації, речових доказів і висновків експертів; 5) надання або отримання оригіналів або засвідчених копій відповідних документів тощо. Крім того, ст. ст. 19 і 20 Конвенції проти транснаціональної організованої злочинності передбачають можливість створення державами-учасницями на основі двосторонніх або багатосторонніх угод спеціальних органів з метою проведення спільних розслідувань і застосування спеціальних методів розслідування [6].

У свою чергу, в Декларації про злочинність і суспільну безпеку, затвердженій на 51-й сесії Генеральної Асамблеї ООН, підтверджується необхідність усіх держав-членів Організації вживати заходи в межах своєї юрисдикції і брати на себе зобов'язання співпрацювати з метою попередження небезпечної транснаціональної організованої злочинності [7, с. 189].

Також питання міжнародного співробітництва в боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю розглядалися на пленарних засіданнях X Конгресу ООН, згідно з пунктом 4 порядку денного “Міжнародне співробітництво в боротьбі з транснаціональною злочинністю: нові виклики у XXI столітті” [8, с. 29]. Крім того, XI Конгресом ООН також було прийнято документ “Ефективні заходи по боротьбі з транснаціональною

організованою злочинністю”, в якому вказувалося на необхідність налагодження ефективної співпраці між державами в галузі попередження, припинення і розслідування злочинів, учинених організованими групами [9].

У свою чергу, на другому субрегіональному семінарі експертів з міжнародної співпраці в боротьбі з тероризмом, корупцією і транснаціональною організованою злочинністю (м. Бухарест, Румунія, 2006 р.) було прийнято Бухарестську декларацію про міжнародну співпрацю в боротьбі з тероризмом, корупцією і транснаціональною організованою злочинністю. Цей документ закликає держави розглянути питання про ухвалення подальших заходів з міжнародної співпраці в боротьбі з тероризмом, корупцією і транснаціональною організованою злочинністю [10].

Важливим є те, що розробка загальної політики по протидії транснаціональній комп'ютерній злочинності також стала одним із напрямів діяльності Програми ООН. Метою керівного документу із запобігання злочинам що вчиняються із використанням комп'ютерів, і боротьбою з правопорушеннями в сфері інформаційних технологій, опублікованого Організацією Об'єднаних Націй, є узгодження як матеріального, так і процесуального права, а також міжнародне співробітництво в боротьбі зі злочинністю, пов'язаною з використанням комп'ютерів [3, с. 105]. Увага міжнародної спільноти особливо привертається на такі аспекти: 1) сприяння розробці правотворчими органами стандартів для забезпечення надійності та безпеки телекомунікацій і технологій обробки даних; 2) розробка інформаційних і телекомунікаційних систем, здатних виявляти зловживання в мережах, відслідковувати осіб, які вчиняють такі зловживання й збирати відповідні докази [11].

У ряді держав світу вже підготовлено керівні правові нормативні документи, що вміщують технічні та процесуальні інструкції стосовно напрямів проведення розслідування, а це дозволяє скоротити обсяг втрачених доказів і забезпечити їхню допустимість використання в суді. У відомчих структурах Інтерполу створено декілька робочих груп експертів зі злочинності, пов'язаної з інформаційними технологіями, які займаються розробкою конкретних засобів програмного забезпечення з метою виявлення визначених злочинів у мережі Інтернет. Наприклад, Європейською робочою групою розроблено керівний нормативний документ по розслідуванню комп'ютерної злочинності (існує на CD-ROM), де містяться інструкції з методики розслідування випадків, пов'язаних із комп'ютерною злочинністю, опис засобів і методів пошуку й захисту електронних матеріалів, а також інформація про відповідні матеріальні та процесуальні правові норми різних держав світу. Для зменшення часу реагування, пов'язаного з ідентифікацією правопорушника, агентство оборонних інформаційних систем DISA (Defense Information Systems Agency) намагається скоротити час реакції з чотирьох годин до чотирьох секунд, що дасть змогу вирішити

одну із головних проблем відстеження комп'ютерних посягань, а саме, виявлення джерела вторгнення по телекомунікаційній мережі. DISA вже започаткувало систему аналізу вторгнень по мережах у не таємний протокол маршрутизації в мережі Інтернет [12, с. 27].

При цьому, боротьба з транснаціональною злочинністю в сучасних умовах міжнародних телекомунікаційних мереж ускладнюється з таких причин: 1) відкриті структури телекомунікаційних мереж дають користувачам таке правове середовище, яке оптимально відповідає їхнім цілям, тобто користувачі можуть вибирати держави, в яких певні дії, вчинені в електронному середовищі, не спричиняють кримінальної відповідальності порівняно з їхнім внутрішнім правом; 2) для розслідування злочинів, що мають місце в електронному середовищі, потрібен спеціальний досвід і знання, належні процедури розслідування й юридичні повноваження, якими правоохоронні органи відповідних держав можуть не володіти; 3) у той же час слідчі дії правоохоронних органів у цілому повинні обмежуватися територією власної держави, а це означає, що для боротьби зі злочинами у відкритих телекомунікаційних мережах необхідно активізувати міжнародне співробітництво [3, с. 107].

Практика міжнародного співробітництва національних правоохоронних структур свідчить про те, що вагома робота в цьому напрямі проводиться також із Радою Європи. Про високий рівень такого співробітництва свідчать конвенції, прийняті Радою Європи: Європейська конвенція про видачу правопорушників від 1957 р. (підписана Україною 29 травня 1997 р., ратифікована 16 січня 1998 р.); Європейська конвенція про взаємну допомогу в кримінальних справах від 1959 р. (підписана Україною 29 травня 1997 р., ратифікована 16 січня 1998 р.); Європейська конвенція про міжнародну дійсність кримінальних вироків від 1970 р. (підписана Україною 9 червня 2000 р., ратифікована 26 вересня 2002 р.); Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах від 1972 р. (ратифікована Україною 28 вересня 1995 р.); Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом від 1990 р. (підписана Україною 29 травня 1997 р., ратифікована 26 січня 1998 р.); Конвенція про передачу засуджених осіб від 1983 р. (ратифікована Україною 28 вересня 1995 р.) [13].

Активну зовнішню політику в сфері юстиції, свободи та безпеки Україна проводить з Європейським Союзом. Одним із позитивних результатів налагодження співробітництва України з ЄС у галузі протидії злочинності є підписання 4 грудня 2009 р. Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом (Європол) про стратегічне співробітництво [6]. Першочергово підписання цієї Угоди між Україною та Європол викликає необхідністю посилення міжнародної співпраці у сфері боротьби зі злочинністю. Так, метою Угоди є посилення співробітництва країн-членів

Європейського Союзу з Україною через Європол у сфері запобігання, виявлення, припинення та розслідування найнебезпечніших транснаціональних злочинів, а саме: незаконний обіг наркотиків; злочини, пов'язані з ядерними та радіоактивними речовинами; нелегальна контрабанда іммігрантів; торгівля людьми; злочини, пов'язані з автотранспортними засобами; підробка грошових знаків та інших платіжних засобів; нелегальна діяльність, пов'язана з відмиванням грошей [13].

Серед зовнішньополітичних пріоритетів України у сфері боротьби зі злочинністю є підтримання й розвиток співробітництва з Міжнародною організацією кримінальної поліції (Інтерполом), провідною і водночас унікальною міжнародною правоохоронною організацією. Завдяки винятковій структурі, правовій базі й технічному оснащенню Інтерпол здатний ефективно й раціонально координувати міжнародне поліцейське співробітництво, а також брати безпосередню участь у попередженні та локалізації злочинності. До повноважень Інтерполу належать координація спільних операцій поліцейських підрозділів різних країн щодо боротьби з наркобізнесом, торгівлею людьми, тероризмом, сприяння узгодженості й одночасності їх проведення, а також оголошення міжнародного розшуку злочинців, які переховуються від правосуддя [13].

Таким чином, правові джерела, які регулюють процес міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю, можна поділити на наступні: 1) конвенції про боротьбу з міжнародними злочинами і злочинами міжнародного характеру (із захопленням заручників, викраденням повітряних суден тощо); 2) двосторонні та багатосторонні договори про співробітництво та правову допомогу в кримінальних справах, видачу злочинців, визнання злочинними певних діянь, передачу засуджених осіб для відбування покарання в державі тощо; 3) договори, що регулюють діяльність міжнародних організацій, до компетенції яких входить боротьба зі злочинністю (універсального, регіонального рівня); 4) багатосторонні конвенції, які складають юридичну основу співробітництва держав у боротьбі зі злочинністю на регіональному рівні в рамках Ради Європи, Європейського Союзу, Організації Американських Держав, Ліги Арабських Держав, Африканського Союзу (з 2001 р.), СНД та інших регіональних організацій, якими, в свою чергу розробляються механізми координації зусиль держав у боротьбі зі злочинністю [14].

Однак, незважаючи на міжнародну співпрацю з цього питання, в рамках міжнародних організацій (ООН, Інтерпол, Європол, ЄС, РС) та активізацію останніми роками співпраці на двосторонньому і багатосторонньому рівнях, залишається ще низка не вирішених проблем:

1. Проблеми правового характеру. Існування в державах різних правових систем кримінального законодавства, що будуються на різних принципах, внаслідок чого неоднаково оцінюються одні й ті ж злочинні діяння,

що вчиняються організованими злочинними групами. Такі відмінності в кримінальних законодавствах не сприяють розвитку співпраці між державами. Для вирішення цієї проблеми необхідно активізувати зусилля щодо узгодження і зближення національних законодавств.

2. Проблеми зовнішньополітичного характеру. Співпраця в боротьбі з організованою злочинністю залежить від того, яку зовнішню політику ведуть держави, які взаємостосунки склалися між ними. Чим напруженіші ці відносини, тим більше перепон у їхній співпраці.

3. Економічні проблеми. Багато держав через свій рівень економічного розвитку не здатні забезпечити повноцінну співпрацю в галузі боротьби з організованою злочинністю.

4. Внутрішні політичні проблеми. Уряди окремих держав не в змозі контролювати політичну ситуацію в своїх країнах (Латинської Америки, Африки), що сприяє безконтрольності злочинності на їхній території, у тому числі й організованій.

5. Проблеми корумпованості урядів держав. Уряди держав не зацікавлені в налагодженні співпраці в галузі боротьби з організованою злочинністю, особливо коли вищі ешелони влади цих держав погрузли в корупцію, а міжнародна співпраця може підірвати позиції корумпованих посадовців або навіть уряду в цілому.

6. Проблеми забезпечення суверенітету в ході співпраці. Уряди певних держав розглядають окремі форми співпраці як втручання у їхні внутрішні справи. Інколи держави неохоче здійснюють екстрадицію громадян, навіть за наявності вельми вагомих доказів їхньої провини. Досить часто в екстрадиції не зацікавлені й самі екстрадовані особи. Це пояснюється відмінністю санкцій за вчинення одного й того ж злочину, які передбачені кримінальними законодавствами різних держав.

7. Проблеми забезпечення секретності. Невпевненість у збереженні конфіденційної оперативної інформації позначається на тому, що правоохоронні органи взаємодіючих країн не завжди охоче йдуть на обмін інформацією. Особливо неохоче погоджуються на співпрацю з правоохоронними органами тієї держави, уряд якої корумпований [13].

Висновки. Ефективна протидія транснаціональній організованій злочинності можлива лише за систематичній, різнорівневій, багатовекторній діяльності правоохоронних органів як на території України, так і за її межами, що передбачає: створення в Україні міжвідомчого координуючого органу, який забезпечуватиме взаємодію вітчизняних правоохоронних органів з іноземними державами; проводитиме постійний моніторинг ситуації в Україні з метою розробки уніфікованих правових норм, спрямованих на ефективну протидію транснаціональній організованій злочинності в цілому; здійснюватиме підготовку та підписання відповідних двосторонніх і багатосторонніх договорів про співробіт-

ництво та правову допомогу в сфері протидії транснаціональній організованій злочинності.

При цьому, взаємодія між правоохоронними органами різних держав у сфері протидії транснаціональній організованій злочинності повинна базуватися на основних принципах узгодженої діяльності, а саме:

- поваги до законодавства іншої держави;
- незалежності;
- суверенітету і національної безпеки кожної з держав;
- невідворотності притягнення до кримінальної відповідальності;
- ефективності;
- об'єктивності;
- швидкого реагування;
- службової співпраці;
- обміну інформацією та інформаційними технологіями.

Список використаних джерел

1. Відомості про участь служб у виявленні ОГ і ЗО за 10 місяців 2012 року / Офіційні статистичні дані МВС України.
2. Відомості про участь служб у виявленні ОГ і ЗО за 2 місяці 2013 року / Офіційні статистичні дані МВС України.
3. Борисова Л. В. Щодо підвищення ефективності міжнародного співробітництва в боротьбі з транснаціональними злочинами / Л. В. Борисова // Форум права. – 2010. – № 4. – С. 102–108 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10blvtz.pdf>.
4. Международное право : учеб. для вузов / Г. В. Игнатенко, В. Я. Суворова, И. О. Туинов [и др.] ; [под ред. Г. В. Игнатенко]. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Высш. шк., 1995. – 399 с.
5. Туском Жан. Міжнародне право : підручник / Ж. Туском. – [пер. з франц.]. – К. : АртЕк, 1998. – 416 с.
6. Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності та протоколи, що її доповнюють / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_789.
7. Ерохин А. Программа ООН по предупреждению преступности и уголовному правосудию / А. Ерохин // Прокурорская и следственная практика. – 1998. – № 3. – С. 187–192.
8. Десятый Конгресс Организации Объединенных Наций по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями : сб. док-тов / [сост. А. Г. Волеводз]. – М. : Юрлитинформ, 2001. – 496 с.
9. Одиннадцатый и Двенадцатый Конгрессы ООН по предупреждению преступности и уголовному правосудию [Электронный ресурс] / ООН. – Режим доступа : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/bangkok_declaration.shtml ; <http://www.un.org/ru/conf/crimecongress2010/>.

Борьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)

---

10. Бухарестская декларация о международном сотрудничестве в борьбе с терроризмом, коррупцией и транснациональной организованной преступностью [Электронный ресурс] / ООН. – Режим доступа :

http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/bucharest_decl.shtml.

11. Преступления, связанные с использованием компьютерной сети. Справочный документ для семинара-практикума по использованию компьютерной сети // Десятый Конгресс Организации Объединенных Наций по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями : Документ ООН A/CO№ Y187/10.

12. Некоторые факты из области киберпреступности // Борьба с преступностью за рубежом (по материалам зарубежной печати). – 2002. – № 9. – С. 26–28.

13. Войціховський А. В. Міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю як пріоритетний напрямок зовнішньої політики України [Електронний ресурс] / А. В. Войціховський. – Режим доступу :

http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pib/2010_3/PB-3/PB-3_2.pdf.

14. Ігнатенко В. В. Сучасний зміст міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю [Електронний ресурс] / В. В. Ігнатенко. – Режим доступу :

http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VkhnUvs/2006_33/33/30.pdf.

Проанализированы нормы международного права в контексте определения источников правового регулирования в сфере противодействия транснациональной организованной преступности. Рассмотрена общая характеристика международного сотрудничества правоохранительных органов в сфере противодействия транснациональной организованной преступности.

The article deals with the examination of the international law rules in the context of determination of the legal regulation sources in the sphere of counteraction to transnational organized crime. The general characteristics of international law enforcement cooperation in the field of counteraction to transnational organized crime are considered.

Стаття надійшла до редакції журналу 27 березня 2013 року.